

**SYTUACJA EKONOMICZNA PRODUCENTÓW MLEKA
ORAZ ICH OPINIE DOTYCZĄCE OPODATKOWANIA
TEJ DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ**

MARIA ZUBA-CISZEWSKA
PIOTR POMORSKI

Abstrakt

Od wielu lat poszukuje się w Polsce nowej konstrukcji opodatkowania dochodów z działalności rolniczej w miejsce podatku rolnego, który wciąż jest podstawowym obciążeniem polskich gospodarstw rolnych. W pracy przedstawiono wyniki analizy świadomości podatkowej wybranej grupy rolników, tj. prowadzących produkcję mleka krowiego (32), aby na tej podstawie wyprowadzić wnioski dotyczące oceny fiskalizmu podatkowego wśród tej grupy zawodowej. Ciężary podatkowe, tak w wymiarze całego systemu daninowego, jak i nowych rozwiązań podatkowych są odczuwane i wyrażane w sposób subiektywny. Ogólna ocena systemu podatkowego pod kątem oczekiwań i reakcji społecznych zależy m.in. od poziomu wykształcenia podatników, świadomości prawnej, dominujących postaw względem opodatkowania. Rezultaty zaprezentowanych badań ukazały niski stopień świadomości podatkowej badanych rolników. Podstawowym źródłem wiedzy o podatkach, w tym o ulgach podatkowych, są inni rolnicy oraz informacje z organów podatkowych. Fiskalny ciężar płaconych podatków dla badanej grupy rolników nie jest zbyt duży. Niewielu z nich uważa za co najmniej znaczne obciążenie fiskalne podatek rolny (21,9%), podatek od nieruchomości (21,9%) lub podatek leśny (3,1%). Według badanych powody niepłacenia podatków mają głównie ekonomiczny charakter. Respondenci uważają konstrukcję podatku rolnego za właściwą. Większość badanych (56,3%) ma negatywny stosunek do wprowadzenia podatku dochodowego od rolników i ich działalności rolnej. Jeśli miałby być on

Dr Maria Zuba-Ciszewska, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Ekonomii i Finansów; Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin (maria.zuba@kul.pl).
ORCID iD: 0000-0002-5543-1620.

Dr Piotr Pomorski, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji – Instytut Nauk Prawnych, Katedra Finansów i Prawa Finansowego; Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin (piotrpom@kul.pl). ORCID iD: 0000-0001-7962-936X.

wprowadzony, to powinny mu towarzyszyć ulgi podatkowe, związane głównie z sytuacjami kryzysowymi, a także ulgi inwestycyjne i ulgi uzależnione od wielkości gospodarstwa. Pomimo modernizacji lub nabycia nowych gruntów włączonych do swoich gospodarstw, część gospodarzy nie skorzystała z ulgi inwestycyjnej. Przyczyną tego stanu rzeczy była m.in. nieznanomość odpowiednich przepisów prawnych. Rolnicy słabo znają sposoby uiszczania zobowiązań podatkowych i w większości z nich nie korzystają. Prawie wszyscy (93,8%) rolnicy mają wiedzę na temat możliwości odzyskania części pieniędzy wydanych na olej napędowy używany do produkcji rolnej na podstawie przedstawionych faktur. Nieliczni (6,3%) uważają, że obecny limit zwrotu podatku akcyzowego jest zadowalający. Ponad 31% badanych korzysta z fachowej pomocy (głównie biura rachunkowego) w zakresie realizacji obowiązków związanych z rozliczaniem VAT. Wybór sposobu rozliczania jest uwarunkowany ekonomicznie.

Słowa kluczowe: fiskalizm podatkowy, świadomość podatkowa, podatek rolny, producent mleka.

Kody JEL: H2, H31, Q12, Q14.

Zjawisko fiskalizmu w kontekście opodatkowania rolnictwa

Mimo że problematyka fiskalizmu jest tematem wielu analiz teoretycznych i doświadczeń empirycznych, nie doczekało się ono jednolitej definicji. Interdyscyplinarne ujęcie problematyki fiskalizmu spaja co najmniej trzy węzłowe kwestie: problem władztwa podatkowego, analizę oczekiwań i reakcji społecznych w kontekście opodatkowania oraz ocenę uwarunkowań polityczno-gospodarczych. Z perspektywy publicznej istota fiskalizmu polegająca na kształtowaniu skali i struktury obciążeń podatkowych jest domeną państwa, gdyż inne podmioty nie mają suwerenności w kwestiach finansowych, podatkowych i celnych (Owsiak, 2002). W doktrynie stwierdzono, że każdy podatek – w tym również podatek rolny – jest politycznym problemem władzy, a decyzja o rozłożeniu ciężarów podatkowych spoczywa w rękach aktualnej większości politycznej w organach uchwałodawczych państwa i samorządu terytorialnego (Gomułowicz i Małecki, 2006). Fiskalizm jest jednym z najważniejszych elementów, które warunkują właściwe funkcjonowanie przedsiębiorców i innych jednostek (w tym również rolników), zwłaszcza pod kątem ich samodzielności i samofinansowania. Przyjmując, że system podatkowy jest pochodną działań politycznych, powinien być on tworzony oraz modyfikowany w celu optymalnej realizacji zadań o charakterze fiskalnym, jak i pozafiskalnym. Biorąc pod uwagę kryteria fiskalne, system podatkowy stanowi złożoną konstrukcją zbudowaną w celu zaspokajania popytu władz publicznych na środki pieniężne, pozyskiwane z kieszeni podatników (Gilowska, 2003).

Z perspektywy podatników wszelkie ciężary podatkowe są odczuwane i wyrażane w sposób subiektywny. Władza w „państwie podatkowym”, dobierając właściwe instrumentarium podatkowe, musi być bardzo czuła na wszystkie sygnały płynące od podatników, a związane z reakcjami na opodatkowanie. W związku z tym wydoby-

cie pełnego potencjału ekonomicznego z podatków, przy jednoczesnym zachowaniu sprawiedliwości podatkowej, wydają się być ultimatywnymi celami polityki podatkowej i systemu podatkowego. Idee i strategię opodatkowania są wyrazem zmieniających się warunków społecznych i ekonomicznych, odmiennego sensu nadawanego wartościom i normom prawnym w świetle stałego konfliktu między potrzebami budżetowymi a interesami ekonomicznymi podatników. Tworzenie obciążeń podatkowych musi opierać się na przemyślanym działaniu aparatu władzy, nastawionym na osiągnięcie wyodrębnionych *ex ante*, a kompromisowo uzgodnionych celów, raczej w długo- niż w krótkofalowym wymiarze. W piśmiennictwie zwrócono uwagę, że o obciążeniu podatkowym powinna decydować struktura gospodarki, wynikająca ze zintegrowanych funkcji budżetu i warunków technologicznych, które determinują poziom wydajności pracy i zatrudnienia (Żyżyński, 2009).

Fiskalizm jest oceniany w określonych skalach, a podatek uważa się za nadmierny, jeśli w celu jego zapłacenia podatnik musi ograniczyć wydatki na rozwój rolniczej, czy też pozarolniczej, działalności gospodarczej lub gdy przestaje być zainteresowany zwiększaniem dochodu z tej działalności lub z pracy własnej (Pietrewicz, 1993). I na odwrót, o racjonalnym poziomie fiskalizmu mówi się, gdy skala ingerencji władz publicznych w dochody podmiotów indywidualnych lub korporacyjnych pozwala zaspokoić potrzeby władz publicznych w zakresie dochodów i jednocześnie pozwala funkcjonować i rozwijać się rolnikom oraz przedsiębiorcom, natomiast gospodarstwom domowym zaspokajać potrzeby konsumpcyjne na optymalnym poziomie tworząc tym samym warunki do oszczędzania (Dynus, 2007). Należy również pamiętać, że stopień fiskalizmu determinowany jest przede wszystkim uwarunkowaniami i barierami polityki wydatkowej. Nadmierny fiskalizm negatywnie rzutuje więc nie tylko na społeczną recepcję podatków, przejawiającą się zwiększoną skalą ucieczek czy oszczędności podatkowych, ale jest też swego rodzaju pułapką dla ustawodawcy, któremu trudniej będzie teraz wycofać się z wcześniej obiecanych i prawnie uchwalonych wydatków publicznych (Grądalski, 2004).

Trzeba też podkreślić, że istniejąca regulacja prawna, świadomość prawna, oceny etyczne, poziom wykształcenia podatników powinny być brane pod uwagę przy wyborze środków i celów polityki podatkowej, również tej adresowanej do rolnictwa. Ważnym celem tej polityki jest właściwe wyważenie interesu publicznego i prywatnego w celu zapewnienia harmonii między potrzebą zapewnienia środków publicznych na sprawne funkcjonowanie instytucji państwowych przy jednoczesnym zminimalizowaniu przykrości odczuwanych z powodu ponoszenia ciężarów podatkowych (Pietrewicz, 1993). Wydaje się również, że jeśli podatnicy będą aprobować nie tylko poziom obciążeń, ale i sposób redystrybucji opłacanych podatków przez władze, to presja fiskalizmu podatkowego nie będzie tak wyraźnie odczuwana. W tym sensie władze powinny informować i edukować podatników na temat tego, na co przeznaczane są wpływy podatkowe. Zapewnienie podatnikom choć minimalnej kontroli nad redystrybucją podatków jest wyróżnikiem nowoczesnego, demokratycznego systemu podatkowego (Listokin i Schizer, 2013). O skuteczności systemu podatkowego decyduje nie tylko zebrana w budżecie suma dochodów podatkowych, lecz również to, jakie dominują postawy względem opodatkowania.

wania, czy bezwzględność sankcji podatkowych, czy też nieuchronność kontroli podatkowych będą w danym czasie i miejscu czynnikami wyzwalającymi lepszą motywację do płacenia podatków. Decentralizacja finansów publicznych, wspieranie inicjatyw prywatnych, pobudzanie efektywności gospodarowania to czynniki, z którymi nie koresponduje zbyt fiskalny system podatkowy. Podstawy i stawki opodatkowania powinny być tak zbudowane, by dzięki nim wzrastał dobrobyt społeczny. Im większe są nierówności materialne w społeczeństwie, tym poziom tego dobrobytu – a także stopień sprawiedliwości podatkowej – maleje (Heady, 2007). Nie chodzi tu tylko o priorytety materialne; na odczucie stanu dobrobytu wpływają warunki życia, zdrowia i jego ochrony, czystości środowiska naturalnego, gwarancje zatrudnienia zgodnie z kwalifikacjami i za godziwym wynagrodzeniem, wreszcie – realne szanse awansu zawodowego (Winiarski, 2000).

Rolnictwo jest szczególnym sektorem gospodarki i głównym jego celem jest zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Działalność rolnicza charakteryzuje się sezonowością produkcji, ograniczoną mobilnością czynników produkcji (zwłaszcza ziemi), krótkookresową zmiennością rynku oraz specyfiką obrotu rolniczego. Jest obciążona wysokim poziomem ryzyka (Adamowicz, 2019). Przy opodatkowaniu działalności rolniczej często brane są więc pod uwagę inne aspekty niż czysto fiskalne. Duży wpływ przy wyborze metody opodatkowania działalności rolniczej mają takie czynniki jak struktura agrarna, struktura produkcji czy struktura usług dla rolnictwa. Podejście danego państwa w stosunku do rolnictwa (w postaci jego wsparcia lub zachowania neutralności) wpływa na wybór odpowiedniego modelu podatkowego. W przypadku państw europejskich można wyróżnić pod tym względem trzy grupy krajów (Burzec, 2018; Gruzziel i Raczkowska, 2018). Opodatkowanie rolnictwa w Polsce zmieniało się w zależności od uwarunkowań historycznych (Podstawka, 1995). Opodatkowanie polskich gospodarstw rolnych obejmuje współcześnie podatki o charakterze dochodowym, majątkowym lub przychodowym. Rolnicy płacą też pewne opłaty (Kulawik, Lelong, Pawłowska-Tyszko i Soliwoda, 2013). Najbardziej typowymi obciążeniami fiskalnymi rolnictwa pozostają jednak podatki majątkowe; mimo że nie grają one wiodącej roli w powszechnym systemie podatkowym, stanowią one jednak ważne źródło dochodów samorządowych w większości krajów (Presbitero, Sacchi i Zazarro, 2014).

Celem pracy jest ocena świadomości podatkowej wybranej grupy rolników, tj. prowadzących produkcję mleka krowiego. Zadaniem jest odpowiedź na istotne pytania, tj.: jaki jest stan wiedzy badanych dotyczący podatków i konieczności ponoszenia ciężarów podatkowych, jaka jest ich znajomość różnych możliwości rozliczania się, jakie korzyści dla poszczególnych typów gospodarstw przynoszą różne rozwiązania i proponowane ulgi podatkowe, czy świadomość podatkowa wiąże się z sytuacją ekonomiczną gospodarstwa? Przedstawione wyniki są częścią badań dotyczących oceny aktualnych rozwiązań podatkowych w rolnictwie i propozycji ich reformy.¹

¹ Badania te zostały przeprowadzone w 2017 roku w ramach projektu „Nowy model opodatkowania rolnictwa w Polsce” NCN, DEC-2013/09/B/455/04503.

Sytuacja ekonomiczna producentów mleka

Próbie badawczą, dobraną celowo, stanowiły 32 gospodarstwa rolne specjalizujące się w chowie krów mlecznych z województw: podlaskiego (19), łódzkiego (5), lubelskiego (4), świętokrzyskiego (2), mazowieckiego (2). Wśród 120 osób z badanych gospodarstwach młodzież (do 18 lat) stanowiła 12,5%, a emeryci 16,7%, z czego emerytek było dwukrotnie więcej niż emerytów. Najliczniejszą grupę (43,3%) stanowiły osoby w wieku 35-60 (65) lat. Wśród dorosłych osób przeważali mężczyźni (53,3%), a wśród nich połowa była w wieku 35-65 lat. W 59% gospodarstw prowadzący je (jedno lub oboje gospodarzy) mieli wykształcenie rolnicze, w tym wyższe. Ponad 1/3 gospodyń i jedynie 4 gospodarzy miało wykształcenie wyższe nierolnicze. W 25 gospodarstwach były osoby młode do 35. roku życia, ale tylko w 8 z nich deklarowano, że któreś z dzieci przejmie gospodarstwo rolne i będzie kontynuować produkcję rolniczą. W połowie gospodarstw nie było emerytów.

Większość gospodarstw zaliczała się do gospodarstw małych (40,6% do 10 ha UR) oraz średnio małych (34,4% w przedziale 10-20 ha). Jedynie sześć gospodarstw posiadało od 20 do 30 ha własnych UR, a dwa były gospodarstwami dużymi (od 30 do 50 ha). W 22 gospodarstwach dodzierżawiano UR, w tym w 15 powierzchnia ta nie przekroczyła 10 ha, a jedynie dwa korzystały z więcej niż 30 ha. W połowie gospodarstw TUZ stanowiły ponad 50% UR, w przypadku TUZ dzierżawionych taki odsetek uzyskało tylko 6 gospodarstw. Średnia wartość majątku produkcyjnego w postaci budynków i budowli wyniosła 314,5 tys. zł, maszyn i pojazdów 286,6 tys. zł, innych elementów, w tym stada produkcyjnego, 100,0 tys. zł. Jednak dla połowy z gospodarstw wartości te były niższe (o 25, 30 i 10%). Większość badanych gospodarstw (24) zamierza kontynuować specjalizację w produkcji mleka. Ale tylko 10 z nich uważa swoje gospodarstwo za rozwojowe, a 12 za ustabilizowane, w dwóch przypadkach wystawiono ocenę „gospodarstwo nierozwojowe”. Według planów na kilka kolejnych lat w dwóch gospodarstwach nastąpi przejęcie przez młodszych następców, jedno zmniejszy działalność ze względu na brak następców i brak opłacalności produkcji, jedno zostanie sprzedane. W stosunku do 11 gospodarstw, które uważane są za rozwojowe (7) lub ustabilizowane (4), planuje się ich powiększenie, głównie ze względów ekonomicznych (32% wskazań) takich jak zwiększenie dochodu, opłacalności produkcji, jej skali oraz działalność inwestycyjną, w tym w ziemię. Aż wobec 17 gospodarstw planem na najbliższe lata jest pozostawienie ich bez zmian. W większości przyczyny tego zamiaru mają charakter negatywny. Największa część odpowiedzi (38%) dotyczyła bowiem niskiej opłacalności produkcji mleka, w tym także niskich i zmiennych cen za mleko, niestabilnej sytuacji i związanej z tym niepewnej przyszłości oraz brakiem możliwości rozwoju gospodarstwa. Zagrożenia dotyczące zasobu pracy (wiek, brak pracowników czy następców, brak czasu, choroba) stanowiły 26% wszystkich odpowiedzi, a związane z kapitałem (brak środków, konieczność spłaty zaciągniętych już kredytów, obawa przed zaciąganiem kredytu) 14%. Pozytywne przyczyny braku zmian w gospodarstwie, jak wystarczający osiągnięty dochód, posiadany zasób ziemi lub liczba krów i związana z tym odpowiednia skala produkcji, stanowiły jedynie 14% wskazań.

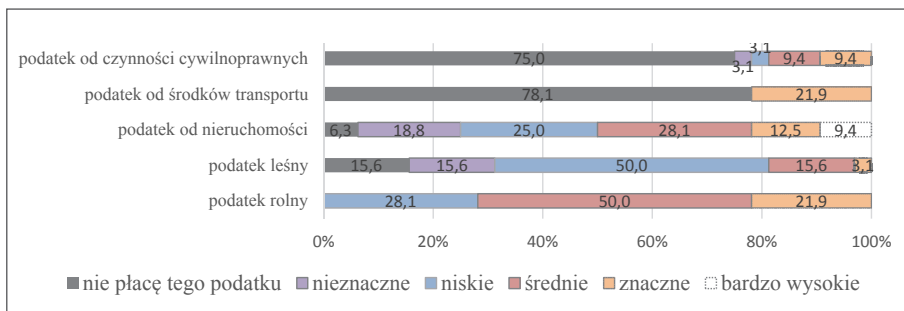
Prawie połowa gospodarstw (15) planuje w najbliższych kilku latach inwestycje związane z zakupem zwierząt, sprzętu i maszyn (8), pracami budowlanymi (6), a nawet z dodatkową produkcją (borówką amerykańską). Dla 14 gospodarstw głównym źródłem finansowania inwestycji są oszczędności. Dla pozostałych (18) badanych podmiotów są nimi kredyty, udzielane głównie przez bank spółdzielczy (12). Dominacja banków spółdzielczych w udzielaniu kredytów inwestycyjnych dla rolników wynika m.in. z realizacji modelu „relationship banking”, bazującego na bliskich kontaktach z klientami i gromadzeniu oraz przetwarzaniu możliwie szerokiego zestawu informacji o nich (Kulawik i Ziółkowska, 2006), co ma istotne znaczenie przy wyborze banku przez rolników. Banki te zmniejszają ograniczenia kredytowe wynikające z asymetrii informacyjnej (Kata, 2010). Rolnicy nie mają problemu ze spłatą swoich zobowiązań (93,8%) ani z dostępem do kredytu (100%).

Średnia wartość produkcji towarowej uzyskanej przez gospodarstwa wyniosła 198,2 tys. zł, przy czym dla połowy gospodarstw produkcja ta była niższa o 20%. Uzyskany dochód ze sprzedaży produkcji rolniczej wyniósł średnio 95 tys. zł, ale dla połowy gospodarstw był znacząco niższy (62,5 tys. zł). Uzyskiwane dopłaty przez gospodarstwo stanowiły średnio prawie 48% osiągniętych dochodów z produkcji, a w co drugim gospodarstwie sięgały do 32%. Dlatego 65% oceniło pozytywny wpływ wejścia do UE na sytuację ekonomiczną gospodarstw, potwierdzając tym samym, że WPR w istotny sposób wpłynęła na stan rolnictwa w kraju, w tym sytuację gospodarstw rolnych (Krzyżanowski, 2015).

Tylko dla połowy gospodarstw rolnych (17) uzyskiwane dochody pozwolą na ich rozwój w przyszłości, a dla 3/4 wystarczają na tyle, by nie korzystać ze źródeł zewnętrznych. W przypadku 22 gospodarstw poziom dochodów wystarcza na pokrycie potrzeb konsumpcyjnych w stopniu co najmniej dość dobrym, a u 59% z nich dochody pozwalają również na gromadzenie oszczędności. W przypadku 10 gospodarstw, których dochody zaspokajają konsumpcję jedynie dostatecznie, tylko 20% ma możliwość oszczędzania.

Świadomość podatkowa badanych producentów mleka

Podstawowym źródłem wiedzy o podatkach, w tym o ulgach podatkowych, dla rolników są inni rolnicy. Tak wskazało 3/4 z nich. Dla 2/3 są nimi informacje z organów podatkowych, a dla 37,5% media. Tylko 15,6% rolników jako źródło wskazało szkolenia organizowane dla rolników. Świadomość podatkowa badanych rolników jest dość niska. Choć 84% z nich zadeklarowało, że zna rozwiązania ulgowe w zakresie płacenia podatków, to jednak najczęściej wymieniano po jednym typie ulgi, w dodatku nie zawsze obowiązującej. Najbardziej znaną ulgą jest budowlana/inwestycyjna, którą wskazała połowa badanych oraz z tytułu zakupu ziemi (8 wskazań) i kłęk żywiolowych (6 wskazań). Ponad połowa badanych (53%) korzystała kiedyś z ulg, inni nie korzystali ze względu na brak wiedzy o istnieniu ulg, konieczności czy niespełnianie wymaganych kryteriów przyznania ulg.

Rys. 1. Obciążenie podatkowe rolników.

Źródło: opracowanie własne.

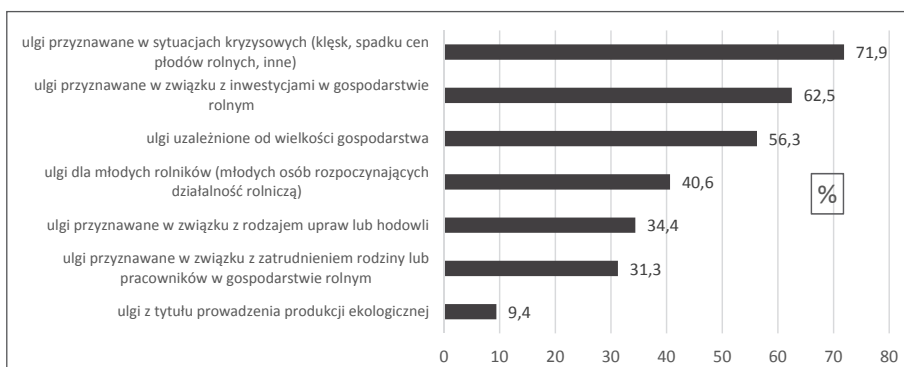
Podatek rolny nie jest zbyt dużym obciążeniem dla rolników (rys. 1). Większość rolników (78,1%) oceniła, że podatek ten w stopniu niskim lub średnim obciąża ich fiskalnie. Dla prawie 72% badanych podatek od nieruchomości obciąża ich w stopniu co najwyżej średnim. Podatek leśny jest najmniej uciążliwy fiskalnie dla rolników bo jedynie jedna osoba na 27 płacących go wskazała na znaczny jego ciężar. Podatek od środków transportu oraz podatek od czynności cywilnoprawnych jest płacony przez niewielką liczbę rolników (odpowiednio 7 i 8 rolników), którzy odczuwają ich ciężar jako co najwyżej znaczny. Nikt z badanych nie płaci podatku dochodowego.

Główne powody niepłacenia podatków przez rolników w opinii badanych mają charakter ekonomiczny: brak środków, zła sytuacja finansowa (12 wskazań), niskie dochody, niska opłacalność produkcji (10). Pojedyncze osoby wskazały zbyt wysoki poziom podatków (3 razy), klęski żywiołowe (1), sytuacje losowe, zapomnienie, bałagan w papierach (2). Dlatego do poprawienia ściągalności podatków najbardziej przyczyniłoby się obniżenie stawek podatkowych (53,1% wskazań), uproszczenie rozliczeń podatkowych (28,6%). Częstsze kontrole podatkowe czy podwyższenie kar za niepłacenie podatków byłyby skutecznym narzędziem w mniejszym zakresie (16,4%).

Większość badanych (56,3%) ma negatywny stosunek do wprowadzenia podatku dochodowego od rolników i ich działalności rolnej, a jedynie 15,6% pozytywny. Reszta (28,1%) nie ma opinii w tej materii. Dla większości rolników najważniejszymi ulgami podatkowymi towarzyszącymi wprowadzonemu w przyszłości podatkowi dochodowemu (rys. 2) powinny być ulgi przyznawane w sytuacjach kryzysowych, np. klęsk, spadku cen płodów rolnych (dla 71,9% osób). Jest to spowodowane ryzykiem, które towarzyszy produkcji rolniczej i przejawia się m.in. w rosnącej zmienności klimatu w ostatnich latach, którego skutki odczuwalne są w całej Polsce. Jednak nadal niewielu rolników zawiera umowę ubezpieczenia od klęski żywiołowej ze względu na m.in. znaczące koszty zakupu ubezpieczenia (Czekaj, 2016). Rolnicy oczekują także wsparcia w przypadku spadku cen na rynku. Ryzyko cenowe w rolnictwie z uwagi na przesunięcia czasowe między podjęciem decyzji a uzyskiwanym efektem jest duże. Ryzyko cenowe tworzą ekspozycja na ryzyko, czyli narażenie

na niepożądane konsekwencje niepewnych zdarzeń, oraz zmienność cen (Figiel, Hamulczuk i Klimkowski, 2012). Zmienność cen powoduje niepewność co do realizacji funkcji celu (dochodu) przez rolników. Dlatego nawet wysoka zmienność niekoniecznie istotnie obniży prawdopodobieństwo realizacji funkcji ceny (ryzyko cenowe), jeżeli istnieją narzędzia mitygujące negatywne skutki, np. programy państwowe (Hamulczuk, 2014), w tym ulgi.

Na dalszych miejscach istotności znalazły się ulgi związane z inwestycjami w gospodarstwie rolnym (62,5%), ulgi uzależnione od wielkości gospodarstwa (56,3%), dla młodych rolników (40,6%). Mniejsze znaczenie miałyby te związane z rodzajem upraw lub hodowli (34,4%), zatrudnieniem rodziny lub pracowników w gospodarstwie rolnym (31,3%) czy też działalnością ekologiczną (9,4%).

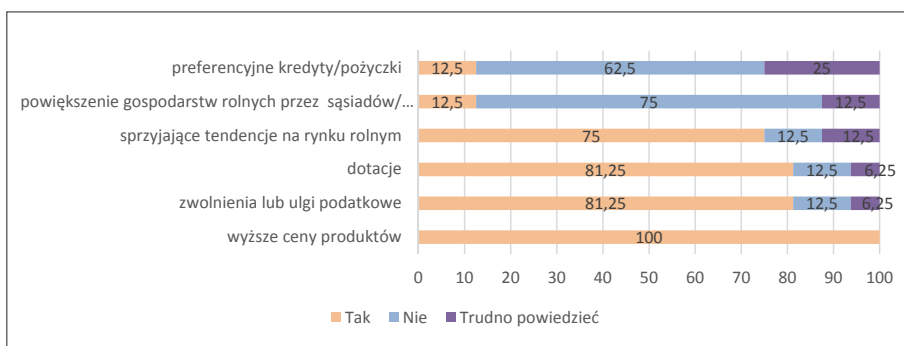
Rys. 2. Ulgi podatkowe w podatku dochodowym.

Źródło: opracowanie własne.

Jedynie co czwarty badany rolnik stwierdził, że rolnicy są w stanie samodzielnie prowadzić swoje sprawy podatkowe. Postawa ta wynika z nieznamomości przepisów prawa. Prawie 2/3 badanych chciałaby, aby podatek obliczał im organ podatkowy i doręczał decyzję podatkową. Zapłata ryczałtowa z góry jako formę podatku dochodowego od rolników wybrałoby 22% z nich, a co ósmy rolnik chciałby samodzielnie obliczać i wpłacać podatek.

Od czasu wejścia Polski do UE w połowie gospodarstw nie zmieniła się powierzchnia gospodarstwa. W przypadku 3 gospodarstw powierzchnia ta zmniejszyła się, a w przypadku 13 zwiększyła się na skutek zakupu gruntu (11) lub dzierżawy (2). Źródłem środków na zakup gruntów był kredyt lub pożyczka (6 wskazań), osiągnięty dochód (5), oszczędności (4) oraz dotacje (1). Zakup ziemi najczęściej następował od sąsiada (10 razy), a dalej od rodziny (2). Nikt nie wskazał Agencji Nieruchomości Rolnych. Niektórzy kupujący ziemię (42,8%) nie skorzystali ze zwolnienia w podatku rolnym, głównie na skutek nieznamomości tego zwolnienia. W przypadku trzech gospodarstw, których powierzchnia się zmniejszyła, było to spowodowane brakiem rąk do pracy ze względu na wyjazd dzieci do miasta lub sprzedażą gruntów ze względów losowych, lub inną przyczyną. Natomiast połowa gospodarstw nie zmieniła swej powierzchni. Rolnicy z tych gospodarstw wymie-

niali jako przyczyny: zbyt duże ceny gruntów rolnych (62,5%), brak opłacalności zwiększenia produkcji rolnej (50%), brak własnych środków (50%), brak dostępnych gruntów rolnych w okolicy (37,5%), a także brak rąk do pracy (31,3%). W mniejszym stopniu przyczynami były niechęć do skorzystania z kredytu/pożyczki na ten cel (12,5%) oraz brak zdolności kredytowej (6,3%). Główną zachętą do powiększania gospodarstwa rolnego dla wszystkich tych, co je nie zmienili (rys. 3), byłyby wyższe ceny produktów, tj. mleka (100%). Opinia ta potwierdza badania o istotnym związku zmienności cen mleka z możliwościami inwestycji w gospodarstwach. Wahania cen są szczególnie groźne dla realizacji inwestycji w mniejszych gospodarstwach (Kołoszycz, 2017). Dla większości badanych rolników w tej grupie ważne są także takie czynniki jak zwolnienia lub ulgi podatkowe (81,3%), dotacje (81,3%), sprzyjająca koniunktura na rynku rolnym (75%). Mniej istotne (według 12,5% badanych) byłyby preferencyjne kredyty czy naśladowanie innych w sąsiedztwie lub w rodzinie.

Rys. 3. Determinanty powiększania gospodarstwa rolnego (%).

Źródło: opracowanie własne.

Po 1 maja 2004 roku połowa gospodarstw została zmodernizowana. W tym celu korzystano głównie z oszczędności (75%) i wypracowanego dochodu (62,5%), w mniejszym stopniu z kredytu lub pożyczki (43,8%) czy środków unijnych (43,8%). Modernizacja objęła głównie zakup maszyn i urządzeń rolniczych (68,8%). Innym kierunkiem modernizacji była rozbudowa budynków inwentarskich (56,3%), ich remont (37,5%) czy budowę (37,5%), a także remont obiektów służących ochronie środowiska (18,8%), ich rozbudowa (6,3%) bądź budowa (6,3%). Zatem utrzymuje się kierunek modernizacji gospodarstw mlecznych rozpoczęty w 1995 roku przez uruchomione kredyty preferencyjne na restrukturyzację całej branży mleczarskiej z budżetu państwa, które pokrywało 3/4 wysokości stopy procentowej. W okresie 1995-2005 wartość udzielonych kredytów preferencyjnych dla rolników z tej branży wyniosła 1069,5 mln zł. Dodatkowo z programu przedakcesyjnego SAPARD rolnicy otrzymali 77,6 mln zł na modernizację gospodarstw rolnych, z których 82% przeznaczyci na zakup maszyn i urządzeń do produkcji, a 10% na zakup krów mlecznych, ras bardziej wydajnych. Działania te spowodowały bar-

dzo szybką poprawę jakości surowca (Seremak-Bulge (red.), 2005). Tylko 10 gospodarzy z 16 gospodarstw modernizujących się skorzystało z ulgi inwestycyjnej w podatku rolnym. Pozostali nie skorzystali ze względu na to, że ulga im nie przysługiwała (4 wskazania), wiązała się ze zbyt dużą liczbą formalności (3), nie mieli wiedzy na jej temat (3) lub przepisy były dla nich nieczytelne (2), czy też z tego względu, że źródłem inwestycji były środki UE lub inne dotacje (3). Wszyscy rolnicy nie korzystający z ulgi stwierdzili, że powinna być ona rozszerzona. Ulga powinna przysługiwać także na modernizację lub budowę budynków innych niż te, które służą do chowu, hodowli i utrzymywania zwierząt gospodarskich, ulga powinna obejmować nabycie w ramach prowadzonego gospodarstwa rolnego niezbędnych maszyn rolniczych, ulga powinna obejmować koszty poniesione przy rozpoczęciu prowadzenia upraw ekologicznych, powinno się odliczyć więcej niż 25% kosztów inwestycji, przy rozpoczęciu przez rolnika produkcji zwierzęcej ulga powinna obejmować nabycie pierwotne stada zwierząt.

W przypadku kolejnego zwolnienia od podatku rolnego UR, na których zaprzestano produkcji rolnej (tzw. ulgi z tytułu odłogowania), to jedynie w trzech gospodarstwach ziemia była przynajmniej raz odłogowana po 1 maja 2004 roku. Odłogowanie wynikało z braku rąk do pracy, z chwilowych trudności (ekonomicznych, osobistych), z otrzymania dopłaty unijnej. W dwóch gospodarstwach odłogowano od 20 do 30% powierzchni gospodarstwa rolnego, a w jednym ponad 50%. Gospodarze nie skorzystali ze zwolnienia z opodatkowania podatkiem rolnym gruntów, na których zaprzestano produkcji rolnej i raczej nie zamierzają skorzystać w najbliższej przyszłości.

W sprawie opinii na temat uwarunkowań zwolnienia z opodatkowania podatkiem rolnym odłogowanych gruntów 75% badanych (z 32) uważa, że zwolnieniu powinno podlegać tak jak dotychczas mniej niż 20% powierzchni użytków rolnych gospodarstwa. Niektórzy by ten limit zwiększyli do 30% (6 osób) lub do 50% (dwie osoby). Większość badanych (81,3%) nie zmieniłaby też liczby hektarów (10 ha) odłogowanych gruntów umożliwiających skorzystanie z ulgi. Nieliczni by ją podwoili (9,4%), potroili (3,1%) lub zwiększyli czterokrotnie (6,3%). Okres zwolnienia z opodatkowania podatkiem rolnym odłogowanych gruntów według 34,4% badanych nie powinien się zmienić. Większość chciałaby go skrócić (do 1 roku 43,8% lub 2 lat 9,4%). Nieliczni chcieliby go wydłużyć z obecnych 3 do 4 lat (12,5%).

Większość badanych uważa, że podatek rolny powinien być płacony od powierzchni wyrażonej w hektarach przeliczeniowych (81,3%). Dla 84,4% rolników podstawą podatku rolnego nie powinna być powierzchnia wyrażona w hektarach fizycznych. W stosunku do wartości rynkowej gruntów rolnych jako podstawy podatku rolnego wypowiada się negatywnie jeszcze więcej badanych (90,6%). Najbardziej krytykowana jest wartość czynszowa gruntu (od kwoty, jaką można uzyskać z tytułu dzierżawy gruntu) jako podstawa opodatkowania (96,9%).

Nikt z badanych rolników nigdy nie był wezwany przez organ podatkowy do urzędu w celu złożenia wyjaśnień związanych z uiszczaniem podatkiem. W stosunku do jednego rolnika została wszczęta kontrola podatkowa. Jej wszczęcie polegało

na otrzymaniu przez podatnika zawiadomienia organu podatkowego o wszczęciu kontroli i polecenie przygotowania się do niej. Kontrola objęła sprawdzenie gruntu oraz budynków należących do podatnika.

Większość badanych rolników (68,8%) nigdy nie złożyła wniosku wszczęcia postępowania podatkowego o przyznanie ulgi podatkowej. Wśród tych, co złożyli wnioski, większość spraw (7) dotyczyła ulgi podatkowej w postaci odroczenia zapłaty podatku lub zaległości podatkowej. Nieliczne wnioski dotyczyły ulgi podatkowej w postaci rozłożenia na raty zapłaty podatku lub zaległości podatkowej (3), lub ulgi podatkowej w postaci umorzenia zaległości podatkowej (1).

Rolnicy słabo znają sposoby uiszczania zobowiązań podatkowych takie jak zaliczenie nadpłaty na poczet zaległości lub bieżących zobowiązań (28,1%), potrącenie wzajemnych wierzytelności z jednostką samorządu terytorialnego (18,8%), przeniesienie na rzecz jednostki samorządowej własności rzeczy lub praw majątkowych (21,9%). Korzystało z tych sposobów tylko dwóch rolników.

Prawie wszyscy (93,8%) rolnicy mają wiedzę na temat możliwości odzyskania części pieniędzy wydanych na olej napędowy używany do produkcji rolnej na podstawie przedstawionych faktur. Nieliczni (6,3%) uważają, że obecny limit zwrotu podatku akcyzowego jest zadowalający.

Tylko jeden rolnik korzystał kiedykolwiek z indywidualnych interpretacji prawa podatkowego. Podobnie tylko jedna osoba weszła kiedykolwiek w spór z organami podatkowymi w zakresie dotyczącym opodatkowania VAT działalności rolniczej. Ponad 31% badanych korzysta z fachowej pomocy w zakresie realizacji obowiązków związanych z rozliczaniem VAT. Wśród tych 10 osób większość korzysta z usług biura rachunkowego, a tylko jedna osoba zatrudnia księgowego. Potwierdza się zatem, że Polska należy do krajów w UE z niskim stopniem korzystania z usług przez gospodarstwa rolne (Kołodziejczak, 2016).

Wśród ankietowanych 19 rolników jest ryczałtowcami, 11 rozlicza swój podatek na zasadach ogólnych (jako czynny podatnik rozliczający i płacący VAT). Jeden rolnik zadeklarował, że jest zwolniony z VAT ze względu na wielkość obrotów (zwolnienie dla tzw. drobnych przedsiębiorców) i uzasadnił swój wybór opodatkowania tym, że nie spełnia warunków do tego, by korzystać ze statusu podatnika ryczałtowego. Od jednego gospodarstwa nie udało się uzyskać w tym zakresie odpowiedzi.

Wszyscy rolnicy rozliczający się na zasadach ogólnych nie są „ryczałtowcami”, ponieważ zwrot VAT na zasadach ogólnych jest dla nich bardziej korzystny. Większość z nich w ostatnich latach modernizowała swoje gospodarstwo poprzez budowę/rozbudowę budynków bądź poprzez zakup nowych maszyn i urządzeń. A w momencie zakupu maszyn rolniczych oraz materiałów budowlanych rolnicy osiągają korzyści z tytułu zwrotu podatku VAT (Nachtman i Cholewa, 2016). Powodem braku wyboru takiego opodatkowania nie są natomiast: konieczność prowadzenia ksiąg rachunkowych na podstawie odrębnych przepisów, dokonywanie dostaw produktów rolnych innych niż pochodzące z własnej działalności rolniczej, prowadzenie obok rolniczej działalności również pozarolniczej, czy też to, że odbiorcy produktów rolnych pochodzących z własnej działalności rolniczej nie są czynnymi podat-

nikami VAT (podatnikami rozliczającymi VAT). Część z tych 11 rolników (9 osób) jest nabywcą produktów rolnych lub dostarczanych przez rolników ryczałtowych, lub świadczonych przez rolników ryczałtowych, i nie uważają oni, by obowiązki formalne (wystawianie faktur RR, dokonywanie przelewów bankowych itp.) związane z transakcjami z rolnikami ryczałtowymi były zbyt uciążliwe.

Rolnicy będący ryczałtowcami korzystają ze zwolnienia dla rolników ryczałtowych, ponieważ zwrot VAT w tej formie jest dla nich bardziej korzystny (73,7%), rozliczanie VAT na zasadach ogólnych jest zbyt skomplikowane i wiąże się z tym zbyt dużo obowiązków formalnoprawnych, jak np. prowadzenie ewidencji, wystawianie faktur (68,4%), korzystne jest to, że nie muszą prowadzić ewidencji, wystawiać faktur i składać deklaracji podatkowych (78,9%). Wszyscy ryczałtowcy nie prowadzą poza działalnością rolniczą, w ramach której są ryczałtowcami innej działalności gospodarczej. Dokonujący eksportu (14 rolników) produktów rolnych pochodzących z własnej produkcji nie rozliczają odrębnie VAT z tego tytułu m.in. z powodu uciążliwości ewidencji z tym związanej. Większość ryczałtowców (89,5%) uważa, że obowiązujący mechanizm rozliczania VAT przez rolników ryczałtowych jest dla nich korzystny. Nikomu z ryczałtowców nie zdarzyło się nie otrzymać od nabywcy produktów rolnych lub usługodawców zryczałtowanego zwrotu VAT.

Dyskusja i podsumowanie

Podstawowe obciążenie, tj. podatek rolny, w swym kształcie normatywnym wykazuje elementy podatku majątkowego i przychodowego (Borszowski, 2013). Jego istota polega na obciążeniu obowiązkiem podatkowym majątku, czyli składających się na gospodarstwo hektarów przeliczeniowych. Wysokość tej opłaty w dużym stopniu zależy od warunków prowadzenia działalności rolniczej, takich jak warunki ekonomiczno-przyrodnicze, przy jednoczesnym pominięciu np. rodzaju i stopnia efektywności gospodarowania czy związku z dochodem gospodarstwa (Kisiel i Idźkowska, 2014). Zalety tego podatku (niskie koszty transakcyjne, prostota naliczania, niewielkie obciążenie dochodów rolników) rzadziej są dostrzegane niż jego wady. Pomimo założeń w konstrukcji, podatek nie uwzględnia wpływu renty różniczkowej pierwszej na wyniki ekonomiczne gospodarstw (Podstawka, 2005). Jego forma nie zachęca właścicieli gospodarstw do intensyfikacji produkcji, opóźnia proces powiększania gospodarstw, a tym samym nie realizuje funkcji stymulującej, jednocześnie niewielkie wpływy z tego podatku wskazują na małą efektywność tej konstrukcji podatkowej (Wasilewski i Ganc, 2012; Forfa, 2011), a jednocześnie zmniejsza się rola ziemi jako głównego czynnika kształtującego dochód rolniczy (Podstawka, 2000). Wobec rolników zwolnionych z płacenia podatku dochodowego wyrażana jest dezaprobatą społeczną. Szczególnie odnosi się do gospodarstw dużych, silnych ekonomicznie, dla których wysokość podatku jest niewspółmierna do osiągniętych dochodów (Cholewa i Nachtman, 2014). Dotychczasowe plany wprowadzenia podatku dochodowego w stosunku do dochodów od osób fizycznych uzyskiwanych z działalności rolniczej nie powiodły się (Chlebicka i Lewandowski-Lepak, 2012). Istotne są więc badania naukowe dotyczące oceny takiego rozwiązania przez rolników (Kubot i Czubak, 2016; Pawlak, Paszko

i Karwacki, 2017), a także postaw rolników w stosunku do całego systemu opodatkowania działalności rolniczej, szczególnie z uwzględnieniem sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych (Peciakowski i Gizicka, 2018).

Pomimo ograniczenia pracy, jakim jest niewielka próba badawcza, wydaje się, że wnioski z przeprowadzonego badania mogą być pomocne w wyzwaniu badawczym, jakim jest opracowanie nowej konstrukcji opodatkowania rolników w Polsce. Istniejący już od ponad 30 lat system podatku rolnego, którego wymiar w niewielkim stopniu koresponduje z dochodowością gospodarstw rolnych, a pobór nie przynosi istotnych efektów fiskalnych budżetom jednostek samorządu terytorialnego, jest konstrukcją prostą (Felis, 2015) nieprzystającą do wymogów nowoczesnego systemu podatkowego, jednak – jak pokazały badania – dobrze zakonserwowaną w świadomości rolników. Niektórzy autorzy są zdania, że tak marginalne obciążenia podatkowe rolników stanowią ukrytą formę dofinansowania tej sfery gospodarki (Soliwoda i Pawłowska-Tyszko, 2014). Jak się wydaje, największym wyzwaniem w reformowaniu sektora rolnictwa jest przełamanie oporów podatników przed dywersyfikacją obciążeń podatkowych, którą postuluje się sprowadzić do objęcia dochodów z działalności rolniczej powszechnym lub zryczałtowanym podatkiem dochodowym, przy naturalnym wykluczeniu z jego konstrukcji elementów majątkowych, odnoszących się do powierzchni gospodarstwa i innych nieruchomości służących do produkcji rolnej.

Literatura

- Adamowicz, M. (2019). Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej jako forma wsparcia finansowego rolnictwa i obszarów wiejskich. W: S. Juszczyk (red.), *Finanse agrobiznesu* (s. 37-103). Warszawa: PWN.
- Borszowski, P. (2013). Podatek rolny. W: R. Mastalski, E. Fojcik-Mastalska (red.), *Prawo finansowe* (s. 348-351). Warszawa: Wolters Kluwer.
- Burzec, M. (2018). Opodatkowanie działalności rolniczej w wybranych państwach europejskich. W: P. Smoleń (red.), *Opodatkowanie rolnictwa w Polsce. Weryfikacja założeń. Perspektywa zmian* (s. 65-127). Warszawa: C.H.Beck.
- Cholewa, I., Nachtman, G. (2014). Analiza przewidywanych skutków wprowadzenia reformy podatkowej w polskim rolnictwie na tle rozwiązań niemieckich. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 2(339), s. 104-126.
- Chlebicka, A., Lewandowski-Lepak, R. (2012). Objęcie dochodów z działalności rolniczej podatkiem dochodowym od osób fizycznych w Polsce. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. XIV, z. 3, s. 38-41.
- Czekaj, Z. (2016). Zagrożenia klimatyczne w rolnictwie a ubezpieczenia upraw. *Wiadomości Ubezpieczeniowe*, nr 2, s. 145-157.
- Dynus, M. (2007). *Polityka fiskalna*. Toruń: TNOiK.
- Figiel, S., Hamulczuk, M., Klimkowski, C. (2012). *Metodyczne aspekty analizy zmienności cen oraz pomiaru ryzyka cenowego na towarowych rynkach rolnych*. Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy, z. 559. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Felis, P. (2015). *Agricultural Tax Efficiency in Poland, Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 37(1), s. 38-47. DOI: 10.15544/MTS.2015.04.
- Forfa, M. (2011). Podatek rolny a rozwój gospodarstw rolnych. *Zeszyty Naukowe SGGW – Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 89, s. 75-82.
- Gilowska, Z. (2003). Główne słabości polskiego systemu podatkowego. W: A. Pomorska (red.), *Kierunki reformy polskiego systemu podatkowego* (s. 37-46). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Głuchowski, J. (2002). Powody ustanawiania ulg i zwolnień podatkowych. W: J. Głuchowski, D. Handor, J. Patyk, J. Szymańska (red.), *Formy zmniejszania wysokości podatków w Polsce* (s. 19-24). Warszawa: PWN.
- Gomułowicz, A., Małecki, J. (2006). *Podatki i prawo podatkowe*. Warszawa: LexisNexis.
- Grądalski, F. (2004). *Wstęp do teorii opodatkowania*. Warszawa: SGH OFICYNA.
- Gruziel, K., Raczkowska, M. (2018). The Taxation of Agriculture in the European Union Countries. *Problems of World Agriculture*, nr 18(4), s. 162-174. DOI: 10.22630/PRS.2018.18.4.107.
- Hamulczuk, M. (2014). Ryzyko cenowe a zmienność cen i relacji cenowych w rolnictwie. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, nr 101(4), s. 54-67.
- Heady, C. (2007). Optymalne opodatkowanie jako wskazówka dla polityki podatkowej. W: M. Devereux (red.), *Efektywność polityki podatkowej* (s. 44). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Kata, R. (2010). Korzystanie przez rolników i przedsiębiorców wiejskich z usług bankowych – analiza preferencji i ograniczeń. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 1(322), s. 143-162.
- Kisiel, R., Idżkowska, K. (2014). System opodatkowania rolnictwa w Polsce oraz w wybranych krajach Unii Europejskiej. *Zeszyty Naukowe SGGW, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, nr 12(61), s. 64-78.
- Kołodziejczak, M. (2016). Ocena korzystania z usług w gospodarstwach rolnych krajów Unii Europejskiej – analiza typologiczna. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie – Problemy Rolnictwa Światowego*, nr 16(3), s. 192-198.

- Kołoszycz, E. (2017). Zmienność cen mleka a kształtowanie się nadwyżki na samofinansowanie inwestycji w gospodarstwach mlecznych. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 2(351), s. 77-93. DOI: 10.30858/zer/83021.
- Krzyżanowski, J. (2015). *Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej*. Warszawa: CeDeWu.
- Kubot, A., Czubak, W. (2016). Perspektywa wprowadzenia podatku dochodowego w rolnictwie w ocenie rolników. *Journal of Agrobusiness and Rural Development*, 2(40), s. 335-344. DOI: 10.17306/JARD.2016.37.
- Kulawik, J., Lelong, P.Y., Pawłowska-Tyszko, J., Soliwoda, M. (2013). *Systemy podatkowe w krajach Unii Europejskiej*. Program Wieloletni 2011-2014, nr 83. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Kulawik, J., Ziółkowska, J. (2006). *System finansowy rolnictwa a globalizacja finansowa*. Program Wieloletni 2005-2009, nr 50. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Listokin, Y., Schizer, D. (2013). I Like To Pay Taxes: Taxpayer Support for Government Spending and the Efficiency of the Tax System. *Tax Law Review*, nr 66(2), s. 179-215.
- Nachtman, G., Cholewa, I. (2016). VAT w funkcjonowaniu gospodarstw rolnych w latach 2010-2013. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 2(347), s. 143-161. DOI: 10.5604/00441600.1203389.
- Owsiak, S. (2002). *Podstawy nauki finansów*. Warszawa: PWE.
- Pawlak, J., Paszko, D., Karwacki, G. (2017). Postawy rolników indywidualnych wobec wprowadzenia podatku dochodowego w rolnictwie. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. XVII, z. 4, s. 225-230.
- Peciakowski, T., Gizicka, D. (2018). Rolnicy w obliczu wyzwań systemu podatkowego w Polsce – perspektywa społeczna. W: P. Smoleń (red.), *Opodatkowanie rolnictwa w Polsce. Weryfikacja założeń. Perspektywa zmian* (s. 1-22). Warszawa: C.H.Beck.
- Pietrewicz, M. (1993). *Polityka fiskalna*. Warszawa: Poltext.
- Podstawka, M. (1995). *Opodatkowanie rolnictwa i perspektywy jego zmian w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Podstawka, M. (2000). *System podatkowy w rolnictwie*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Podstawka, M. (2005). *Podstawy finansów*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Presbitero, A., Sacchi, A., Zazarro, A. (2014). Property tax and fiscal discipline in OECD countries. *Economic Letters*, vol. 124(3), s. 428-433.
- Seremak-Bulge, J. (red.). (2005). *Rozwój rynku mleczarskiego i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990-2005*. Program Wieloletni 2005-2009, nr 21. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Soliwoda, M., Pawłowska-Tyszko, J. (2014). Agricultural Taxation in Poland vs. Solutions in Selected EU Countries. *Economic Science For Rural Development*, nr 33, s. 99-107.
- Wasilewski, M., Ganc, M. (2012). Funkcjonowanie systemu podatkowego w rolnictwie oraz propozycje zmian w opinii rolników indywidualnych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 689, 725-733.
- Winiarski, B. (2000). Uwarunkowania, cele i dziedziny polityki gospodarczej. W: B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza* (s. 58-79). Warszawa: PWN.
- Żyżyński, J. (2009). *Budżet i polityka podatkowa. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: PWN.

ECONOMIC SITUATION OF MILK PRODUCERS AND THEIR OPINIONS REGARDING TAXATION OF THIS AGRICULTURAL ACTIVITY

Abstract

For many years, Poland has been looking for a new taxation structure for income from agricultural activities in place of the agricultural tax which is still a basic burden for Polish farms. The study presents the results of the tax awareness analysis carried out in the selected group of farmers i.e. those involved in the cow's milk production (32), so as to conclude, on this basis, on the assessment of tax fiscalism among this professional group. Tax burdens, both within the entire taxation system, as well as within new tax solutions, are perceived and expressed in a subjective way. The overall assessment of the tax system in terms of social expectations and reactions is dependent on, inter alia, the level of education of taxpayers, legal awareness, prevailing attitudes towards taxation. The results of the presented studies have shown a low level of tax awareness among farmers. The primary source of knowledge on taxes, including tax reliefs, are other farmers and information from tax authorities. The fiscal burden of taxes paid for the analysed group of farmers is not large. Few of them consider the following taxes as at least significant fiscal burden: agricultural tax (21.9%), real property tax (21.9%) or forestry tax (3.1%). According to the surveyed, the reasons for non-payment of taxes are mainly economic. The respondents consider the agricultural tax structure as appropriate. Most of the surveyed (56.3%) hold a negative attitude towards introducing the income tax on farmers and their agricultural activity. If it was to be introduced, it should be accompanied by tax reliefs, associated mainly with crisis situations, as well as investment allowances and reliefs dependent on the farm size. Despite modernisation or acquisition of new land incorporated into their farms, some farmers have not used an investment allowance. The reason for this state of affairs was, inter alia, the lack of knowledge on the suitable legislation. Farmers have a poor knowledge on the methods of paying tax liabilities and mostly do not use them. Almost all (93.8%) farmers know the possibility of recovering some funds spent on diesel fuel used for the agricultural production on a basis of invoices presented. Few (6.3%) believe that the current limit of excise tax refund is satisfactory. More than 31% of the surveyed use professional assistance (mainly accounting offices) as regards implementing obligations related to VAT settlement. The selection of the settlement method is conditioned economically.

Keywords: tax fiscalism, tax awareness, farm tax, milk producer.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 13.03.2020.

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe.

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

